

Po vodah se dá les v take kraje pripraviti, kjer se drago prodaja. — Visla in Dnjester izvirata v Galiciji, Tisa na Ogerskem, Maroš pa na Erdeljskem spod visokih gôr, ktere so polne lesa, in se v take kraje izlivajo, kjer jim ga zlo zlo pomanjkuje.

Na Českem, Marskem in Šlezkem, v dolnjem Etrajhu, se gojzdi kaj umno glešajo in oskerbljujejo. Posestniki velicij kmetij v teh deželah so lep izgled drugim. V laških planinah so pa gojzdje neizrečeno zanemarjeni; ravno tako se bode tudi na Erdeljskem godilo, kadar se bo les lahko prodajal.

Nova zarezja lesá je v goratih krajih, akoravno je zlo težavna, silno potrebna; pa tudi v dolinah, kjer lesá na vse strani primanjkuje, in v krajih kjer hude sape rade razgrajajo, je treba, da bi se sčasoma gojzdje zaredili.

Povsod bi mogli kmetovavci z večjo skerbjo les zarezati, da bi jim ga prezgodaj ne le tesarskega temuč tudi ne za kurjavo zmanjkalo, posebno ker vidijo, da je les od leta do leta vedno dražji. Prav bi bilo, če bi se ljudje za kurjavo bolj pogostoma šote in premoga poprijemali, in po dervah tako neusmiljeno ne segali, saj ondi, kjer se po nizki ceni dobivata.

Iz gojzda dobiva kmetovavec klajo in steljo za živino. Trava, ki po brežinah in dolinah raste, dobiva vlažnost, kar je za rast potrebuje, večidel iz gojzda. Sèmtertjè so jeli tudi planinci po malem vire in potoke na svoje senožeti napeljevati, po katerih jih namakovajo in k večji rasti silijo. Štajarska dežela si je udinjala svojega lastnega inženirja, kateri senožeti po potrebi namakovati in na suho devati uči. Toda v ti reči se bo moglo še veliko zgoditi, preden se bo moglo reči, da senožeti so take, kakoršne biti morajo. Treba, živo treba nam je postave, ktera določuje vodne pravice.

Na planinah je živinoreja največje bogastvo. Planinci imajo precej dobro molzno živino. Mircodolinska in pinegavška dolina slovite že dolgo krog in krog. Pri živini se da povsod še veliko zboljšati. Ozrimo se le v Švajco in vidili bomo, koliko se dá v živinoreji storiti.

Na planinah naj redijo gospodarji živino za pleme, ktero naj dolinci od njih jemljejo. Tako delate Lombardija in Švajca; kolikor Lombardčan živine potrebuje, jo jemlje iz Švajca. Nasproti pa naj dolinci pridelujejo toliko žita kolikor ga planinci potrebujejo.

Ovce za meso in borno (grobo) volno, kakoršnih največ nahajamo na tatranskih gorah, so vredne, da jih dan današnji bolj obrajtamo, ker se tudi borna volna lahko prodaja. Vendar je paziti na to, da gojzdu nevarna ovca ne škoduje gojzdnarstvu.

Na planinah, kjer je dosti ljudstva in ktere so deleč od večjih cest, donaša žito, čeravno se težko prideluje in večkrat spodletí, vendar še nekoliko dobička. Prav dobro pa bi bilo, da bi na sončnih sterminah se veliko več lanú pridelovalo; rosa na gorah je neprecenljiv pripomoček, da se lan dobro obnaša. Černe (šotne) zemlje se v goratih krajih skor nikjer ne manjka, ktera je kaj dober gnoj za lan; al treba je, da se zemlja tam, kjer se lan seje, na suho dene. Poglejmo na Irsko in vidili bomo, kako vlažno podnebje in drenaža pospešujete rejo lanú. V zgornji Avstrii so začeli lan v gorki vodi goditi; tudi na severnem Marskem in Šlezkem delajo že tako — in sploh bi bilo v goratih krajih to dobro.

(Dalje sledí.)

O cerkvenem petji in orglanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.

Mnogo sem jih slišal tožiti, da v nekterih krajih na deželi ni skoraj v cerkev iti, ker petje in orglanje je tako slabo, da morajo človeka ušesa boleti, ako bi imel tudi zabasane. Prepričal sem se pa tudi večkrat sam, da take tožbe niso zgolj domisljije, ne sovražtvo do tega ali unega orglarja; dostikrat so take tožbe prav pravične. Ako ti nad glavo

njavkajo, kako boš serce kviško povzdigoval v nebesa — saj človek ne more družega misliti, kakor, da bi bilo cviljenja in ropotanja kmalo konec. Naj večja napaka je pa, da cerkvene pesmi pojejo na posvetne viže ali napeve, polke in Bog vé vse kaj še, popravljeno in pokvarjeno čobodro pri sv. maši lomijo. Vém kraj, kjer je orglavec (in čisla se visoko omikanega) med povzdigovanjem svoje serčne čutila razlival, Prešernovo „pod oknom“ igraje!! Ali je mar neomikani kmet kriv, da se mu noge in rožnikranc začnó mesti, kadar „šomošter“ tako okrogle žvižga?! —

Temu zlegu v okom priti in truditi se, da bi cerkveno petje vredno bilo svojega imena in visokega namena, mora biti veselje vsacega omikanega kristjana, zapoveduje dolžnost ne le orglavcom, temuč vsem duhovnim gospodom.

Kdor pa hoče o tej reči kaj govoriti, mora imeti ljubezen do svojega poklica, in, kar je najbolj potrebno, temeljito muzikalno izobraženje — dvě reči, ktere ste pač redkokrat zedinjene.

Marsikdo bi utegnil prašati: kako se more učnik ljudski v enem ali dveh letih toliko naučiti, da bo vsem vstregel, ker se je komaj orgle prijemati in le najpotrebniše pesmi in predigre navadil?

Pravično je vprašanje in res nespametno bi bilo terjati od vsakega pripravjavca za ljudske šole, da bi bil izurjen igravec — ali pregovor pravi: star lovec dobro zadene. Če vaja kaj velja kje, ima gotovo naj večjo važnost pri muziki. Zato, le pridno vaditi se; trud vam bo plačan, ako prav ne s cekini, vendar z zadovoljnostjo vesvoljno.

Vprašal bo sopet kdo: česa se čem vaditi? kako in od kod jemati potrebne reči?

Te vprašanja razložiti je namen teh verstic.

Kako se mora organist vésti, in kaj se smé od njega tirjati?

Kadar službo nastopi, mora skusiti: ali so orgle v dobrem stanu ali ne; klop ali stol pri orglah mora biti priležen velikosti organistovi, in, kakor za-nj potrebno, daleč od orgel oddeljen biti, da more podnožnike (pedale), igre (registre) in perstnik (manual) lahko doseči. Igre (registre) ne smé prenaglo in ne prepočasi potegovati. Ako prenaglo, se lahko kaj pokvari; ako preleno in le na pol, oslabé glasovi in le na pol se slišijo. Mehovi naj bojo v dobrem stanu, to je, da ne spuščajo nič; tudi prenaglo mehove vleči ali jih naglo spuščati ni dobro, ker čistega glasu ne bodo dale piščali in meh ne bo dolgo terpel.

Petje in orglanje mora biti času in svetemu namenu primerno. Voli le proste, lepe in sercu dobrodjavne, pobožnost obudljive melodije, ktere naj polno, ginljivo soglasje (accordi) spremlja, in vse druge okolšine in nepotrebnosti naj se opuščajo, ker skoki (passagen) in žvergoljenje (triller) se kaj malo v cerkvi spodobijo.

Ako v cerkvi vsi pojejo, ktera navada je kaj lepa in vredna, da bi se povsod vpeljala, naj se napev ali viža pesmi, ktero mislijo peti, umetno vplete v predigro, da koj vsak vé, ktero vižo ima peti. Peti in zraven igrati na orgle je kaj težavno in zdravju škodljivo; zato naj skuša berž ko je mogoče pevcov in pevk dobiti, ako vsi ljudje v cerkvi ne pojó, ali pa naj si jih izuri sam, če so pevke že preveč ostarale. Kako si dobre pevke in pevce izuriti, bom pozneje povedal. Izvoli si svoji moči, času in priložnosti v besedi in glasu primerne cerkvene pesmi; dobro je, ako organist sam tudi čuti, kar pesem hoče v sercih kristjanov zbuditi. Tudi pri spremljevanji pesem naj se varuje kolikor mogoče zvijač in skokov, posebno ako nima prav izurjenih pevk ali pevcov, in bolje je, da jih bolj in večkrat vadi.

To so dolžnosti organista, ki hoče svojemu poklicu zadostiti. —

Ktere znanosti mora organist na deželi imeti, ako hoče svoje dolžnosti hvalevredno spolnovati?

1. On mora v teoriji muzike dobro izurjen biti. V teorijo spada: 1) občno glasboslovje, 2) presledkoslovje (in-

tervallen), 3) soglasoznanstvo, 4) nauk o eno- in višeglasni složbi, 5) o premenitvi enega tona v drugega (Modulation der Tonart), 6) o cerkveni pesmi in glasbi.

II. Tudi mora vsaj toliko v orglarstvu izurjen biti, da more sam kake male popake popraviti, ker orglarji so dragi in tudi jih ni povsod, kakor, postavimo, čevljarjev in krojačev dobiti.

III. Mora znati na orgle igrati in nastava perstov mu zna na biti; podnožnik mora vediti rabiti in tudi igre (registre).

Zadnjič mora tudi, ako sam nima prijetnega glasu, toliko znanost imeti o praktičnem petji, da zamore mladino z vspehom učiti.

To je organistu neobhodno potrebno, ker to mu daje kruh — in v umetnijah je gotovo, kdor ne koraka naprej, gre rakovo pot. Pridnost je tukaj prvo pravilo.

(Dalje sledi.)

Naše slovstvo. *)

Spisal Matija Majar.

Od nekoliko časa donajajo nam Slovencem naše „Novice“, Serbski „Dnevnik“ i njemu priložena „Sedmica“ prav zanimive sestavke. „Novice“ su že od svojega početka obsegale vse Slovence v Koruškoj, Štajerskoj, Krajnskoj i Goričkoj; one su pisale za vse, su se zato tudi rade čitale od nas vsih. Že to je bilo veselje gledati. Še radostneje je sada viditi, da su se od nekoliko časa sopet više postavile i svoj obzor (horizont) znatno razširile čez meje i granice slovenske. Kdo ne prebira z veseljem Terstenjakovih važnih preiskav! Pravile su nam tudi lépe stvari iz horvatskih, serbskih i bulgarskih krajev. Čitali smo v njih vlani i lětos nekoliko sastavkov spisanih iz toga višjega stanovišća. Fr. Bradaška je poslovenil: Kratek pregled staroga slovstva horvatskoga po Ant. Mažuraniću; J. Levičnik iz serbske Sedmice sastavek: Sablja; M. Kračmanov je priobčil nekoliko narodnih pesmic horvatskih iz okolice varaždinske; Volčić priobčuje večkrat prislovice istrijskih Serbov. Lětos je spisal v tom smislu J. Šubić prav jugoslavenski sastavek: Celjski pokneženi grofi; jugoslavenskim ga imenujemo zato, ker se v njem govori o Slovencih, Horvatih i Serbljih; naš Juri Kobe je poslovenil podučiven sastavek: Serbskoga jezika domovina po Vuku Štefanoviću; J. Levičnik je priobčil iz ilirskoga pripovjedu: Noćna luć. Še dva akoravno kratka dopisa g. Žavčanina se morata spomeniti ovdě: o narodnom gledališču v Zagrebu. Taki sastavki su nam zato tako važni, ker nam pričaju, da naši učeni Slovenci počinjaju od sada se zanimati s slovstvom vsih jugoslavenskih plemen, kakor su popred književno obsegali vse Slovence.

Naše „Novice“ se oziraju na zadeve horvatske, serbske i bulgarske; Serbski „Dnevnik“ i „Sedmica“ se ogledujeta pa tudi na stvari naše slovenske. Tako se budu plemena našega naroda bližje upoznala, i to je važno za prihodnost našega slovstva. Serbski „Dnevnik“ se izdaja i uredjuje od g. Danila Medakovića v Novom Sadu (Neusatz im Banat) vsaki teden po dvakrat na cěloj velikoj poli s cirilskimi pismeni; prilaga se mu vsaki teden jedankrat „Sedmica“ list za nauku i zabavu (razveseljenje) tudi na cěloj poli. Obadva lista veljata cělo lěto po pošti prijemana 10 goldinar-

jev. „Dnevnik“, politični list, donaja iz svih strani, osobito od široširokoga sveta slavenskoga vse novice, ktere mogu zanimati Jugoslavenina; te list je za nas tako važen, kakor za Nemca „Allgemeine Zeitung“, i še važniji, ker piše tako lepo, jasno i obširno o jugoslavenskih deželah i plemenih, kakor se to ne najde nikdě v neslavenskih novinah. Naj novejša novost i to preradostna za Slovence je v „Dnevniku“ i „Sedmići“ ta, da se ta dva lista počinjata ozirati i na naše zadeve i na naše slovstvo; čto je bilo do sada jako rědko pri Serbljih.

V prvom i drugom listu lětošnje „Sedmići“ se piše o slovstvu jugoslavenskom, to je: o slovstvu serbskom, bulgarskom, horvatskom i našem slovenskom. To je besěda tako znamenita, da moramo o njej globokeje premišljevati i tudi v „Novicah“ o njej pregovoriti.

O serbskom slovstvu se tam kaže med ostalom: „Pri nas (Serbljih) zvunaj v Bělomgradu neimamo učilnic skoro nobednih. Zato pa tudi neimamo spisovateljev mnogo: dobrih vrlo malo, pa tudi slabih i herdjavih, ako ravno jih imamo več, sopet neimamo jih mnogo. Za književno življenje je dvoje potrebno: 1) dobri spisovatelji i 2) dober narod, kteri njih dobre knjige kupuje i čita. Spisovateljev nam manjka, čitateljev je, glede na stanje naroda, še dovoljno. — Naš narod děla po svojem številu i po svojih okolnostih gotovo toliko, kolikor se more od njega očekovati. On, v vsem čestit i poštovanja vreden, mre i hoće dobro slovstvo svoje izderževati. Pogledajmo samo: koliko pri nas novin izhadja, v kterom številu i po koliko se knjig tiska. Malo kdo tiska sada pri nas manje od 1000 iztisov, mnogi već od tisuć. Novine su se izdajale (lěta 1856) šestere i moglo bi se reći osmere, zvunaj časnikov, kteri rědkeje izhadjaju. Ali je nekđě kak drugi narod, kteri porazměрно toliko novin derži? — Samo čisto naučne knjige imaju v našem narodu malo kupcev.“

Srećni serbski spisovatelji! oni mogu tiskati i razprodati po tisuć iztisov svojih děl. Mi Slovenci nismo tako srećni. Mi moremo izdati brez škode samo molitvene i pobožne knjižice i male pripovjedu, samo od takih moremo razprodati toliko iztisov, da se tiskarina doplaća. Naučnih ali malo obširnejih knjig bi spećali samo po 200 do 300 iztisov. Tù je pa škoda gotova. Te nadloge pa nisu krivi naši spisovatelji i ni kriv naš narod. Mi imamo narod dober, kteri po svojih okolnostih dosta rad čita, — imamo rodoljubne i učene muže, kteri bi lahko i radi nekteru većju i naučnu knjigu spisali, to bi se ne ubranilo, mi le knjig založiti i jih dovoljno razprodati ne moremo. Pri drugih narodih se spisovatelj veseli, kadar dokonča spis neke knjige; ne redko mu za njega založniki ponudjaju lěpo plaćilo; slovenskomu spisovatelju se tada še le začne prava težava i nadloga. On mora sam založiti knjigu, sam plaćati tiskarinu i vse stroške i zatim knjigu ponudjati, kakor Stanko Vraz nekđě piše: „da bi se kaka dobra duša smilovala i knjižicu kupila.“ Obširnejih i v obće naučnih knjig, bi mi izdati ne mogli, ako ravno bi že spisane imeli. Vsaki spisovatelj ne more sam knjigu založiti: se škode boji. **)

(Dalje sledi.)

Kratkočasno berilo.

Očetova kletva.

Nedavno smo v „Novicah“ obširen in zanimiv popis celjskih pokneženih grofov brali, ki so nam ga marljivi g. Šubić izverstno popisali. Posebno ganljivo so nam smert grofa Ulriha, poslednjega potomka sloveće celjske rodovine, pred oči postavili. — Ker pa nisem namenil njihovih besed ponavljati, zavernem radovednega čitatelja na 9. in 10. list letošnjih „Novic“; meni pa naj bo dopušćeno čertico iz živ-

**) Kako težavno je pri nas brez dnarne zgube izdavati knjige, je potožil, kakor se je v „Novicah“ bralo, nedavnej tudi gosp. dr. E. Kosta. Pis.

*) Ta spis je spisano po slovensko. Ker pa govori o Jugoslavenih v obće, to je: o Slovencih, Horvatih, Serbljih i Bulgarjih, zato je jezik v njem, kakor biti mora, obrnjen malo po jugoslavensko, da bi ga zvunaj Slovencev ložeje razumeli tudi ostali Jugoslaveni. Samo v sledećem se jezik v tom spisu razlikuje od slovensćine:

Vsa pridavna imena, ktera se ne konćaju na *ši, ši, či, ji* imaju *oga, omu, om*: dobroga, dobromu, pri dobrom;

Stoji *u*: muž, dub, vodu, ribu, budem, jigraju, nesu, tresu. namesto slovenskoga *o*: mož, dob, vodo, ribo, bom, jigrajo, nesó, tresejo. — Stoji: *i*, čto namesto: *ino, kaj*. To je vse!

Pis.

sebnobno dobre spoznane, — za vina so še dalje prejeli pohvalne pisma: gosp. Druškovic iz Slovenjo-Gradca, knez-Windischgrätzovo grajšinsko oskerbnništvo, — gosp. Pan iz Konjic, — gosp. Stöger iz Štaine-a, — gosp. Fürst iz Ptuja, — samostan sv. Pavla v Marburgu, — gosp. vitez Pistor iz Radgone, — gosp. Sartori pri sv. Trojici; — za klepalo je prejel gosp. Naubeshuber iz Pettenbach-a, za drenažne cevi pa gosp. Frid. Schmidt v Gradcu pohvalno pismo.

Pomenki ljubljanskega zgodovinskega društva v zboru mesca majnika.

Društveni tajnik gosp. dr. E. Kosta je najpoprej bral sostavek, ki ga je gosp. P. Hicinger spisal od škofov Aemone. Po pravilih Schönleben-a in Valvazor-ja, Linhart-a in Richter-ja si tudi gosp. Hicinger prizadeva dokazati in sosebno zoper zahtéve istrijske Cittanuove in friulske Gemone spričati, da že stara Aemona je v 4. in 5. veku svoje lastne škofe imela. Sila težavno je sicer to reč do dobrega dognati, ker nikakoršnih spominkov ni, kateri bi pričali, da je to gotovo tako; kar pa je le dokazov za verjetnost tega terdenja najti, je gosp. Hicinger po svoji navadni marljivosti in bistrumnosti zvesto nabral in z njimi podperl svojo spričbo.

Gimnazijalni vodja gosp. Nečásek je zanimive reči povedal od nekdanjih „akademiških novincov“ (beanov) in ostrih preskušinj, katerim so bili nekaj učenci podverženi, preden so bili vzeti v šolo.

Gosp. dr. H. Kosta je govoril o rokopisu neke stare igre, ktera je predstavljala terpljenje Jezusa Kristusa. Rokopis te žaloigre v nemškem jeziku, ktera je bila 6. aprila 1730 v Krajnji na vélikem tergu tako ginljivo igrana, da se je vse jokalo, in ktera ima napis: „das Leiden un-seres Herrn und Heilandes Jesu Christi. Vollständig vorgebracht. NB. Welches zu Krainburg auf dem öffentlichen Platze den 6. April 1730 als ein schmerzvolles Tragöd, allen nicht ohne häufigen Thränen ist vorgestellt worden“, je gosp. dr. H. Kosta pogube otel, sicer bi bil leta 1837 z Reignersfeld-Busetovo zapuščino kot zaveržen papir prodan in za kak zavitek porabljen. Spisana je ta žalostna igra v klobasah (Knittelvers) in razdeljena v 15 razdelkov; začne se z navodom (prologom) in vsak razdelk se končuje z vmesjem po šegi korov v gerških žaloigrah. Pomenljiva je ta igra — pravi gosp. dohtar — deloma zato ker je nemško pisana in je pred 127 leti prebivavce dandanašnjega skor čisto slovenskega mesta k joku posilila, deloma pa zato, ker je edina ljudska igra te verste, od ktere se vé, da je bila na Krajskem očitno igrana.

Gosp. profesor Metelko je nadalje govoril o Miklosičevih filologičnih delih in med drugim tudi razložil, kaj visokoučeni prof. Miklosič o staroslovenskem jeziku in njegovi razmeri do ostalih slovanskih jezikov misli, kar je našim jezikoslovcem iz slavnih Miklosičevih knjig znano.

Potem se je bral sostavek gosp. prof. Terstenjak-a, v katerem k napisu na Krajskem najdenega rimskega kamna „Laburo ex voto sacrum“ na filologičnem potu dokazuje, da korenine in pomeni sanskritske besede arth, nemške Elben (Elfen) in slovanske lab (tedaj labor „svitli duh“ itd.) se ravno tako ujemajo kakor povestice Indov, Slovanov in Germanov o „ninkih“ (Elfen).

H koncu zboru je društveni tajnik dr. E. Kosta v pretres vzal štatiistične tabele, ktere se v Pragi na svetlo dajejo. Kakor sta šolski svetovavec gosp. Becker za nadvojvodino Avstrijo, in „Klagenf. Zeit.“ za Koroško dokazala, da omenjene tabele nimajo nobene vrednosti za nju dežele, tako je tudi gosp. dohtar dokazal, da nimajo za Krajsko nobene cene.

Še nekaj o Rojenicah.

Gospod Terstenjak prosi v 44. listu „Novic“ za kakšno o Rojenicah. Náte! kar je meni znanega.

Ko sem majhen bil, so mi stara mati marsikaj vedili povedati in popevati in marsikaj bi bil od njih zapomnil, če bi mi ne bili prezgodaj umerli. Ker mi je Matija ime, so mi večkrat pesem in pripovedko ali legendo od mojega patrona ponovili, ki jo kolikor toliko še znam in toraj tukaj ob kratkem povém.

Kadar so oče ali mati svetemu Matiju kruha rezali, vselaj so jim tekle solze z oči. Svetemu Matiju se je to čudno zdelo. Praša enkrat matere, ko so mu ravno kruha rezali: mati, zakaj pa vselaj vekate, kadar meni kruha režete? Mati pa so jeli še bolj vekati. Matija jih le ne neha popraševati in tako dolgo jih moleduje, da so mu povedali in djali: O kaj bi ne vekala, ker boš meni in očetu glavo odsekal. Ko si še majhen v zibeli ležal, pristopile so h tebi Rojenice in prisojale, da boš Matija svet mož, pa boš očetu in materi glavo odsekal. To je svetemu Matiju žal zavidalo; imel je očeta in mater prerad, da bi mogel kaj takega storiti. Kar jo skrivaj potegne od doma, gré in hodi noč in dan po neznanih krajih dokler ne pride v deveto deželo. V deveti deželi se vstavi in vseli, češ, oče in mati gotovo ne bosta zvedila za me, in jaz jima ne bom odsekal glav. Oženi se ondi v deveti deželi in pobožno živi z zakonsko družo. Enkrat je bil nekje na opravkih. Sreča ga ženska in mu reče: Matija Matija, ti se tukaj mudiš, domá pri tvoji gospé pa drugi spé. Sveti Matija babo serpo pogleda in pravi: kar ženske govore, so včasih rade laži bilé. To je bila pa hudoba. Berž je dalje šla in se premenila v mladega človeka. Pride mu proti in pravi: Matija Matija, ti se tukaj mudiš, pri tvoji gospé pa drugi spé. Sveti Matija ga pogleda in pravi: kar mladi govore, so rade laži bilé. Hudoba gré dalje, premeni se v starega moža in pravi: Matija Matija, ti se tukaj mudiš, pri tvoji gospé pa drugi spé. Matija ga pogleda in pravi: kar stari rekó, je časi rado res biló. Verne se domú in gré naravnost v hram, kjer je njegova in žene postelja stala. Vidi, da možk in ženska vkup ležita. Jeza ga zgrabi, mahne s sekiro in obema glavi odseka in gré iz hrama. Kar mu pride žena naproti vsa vesela in reče: o Matija, povem ti vesele stvari, dobili smo gosposke gosti, tvoj oče in tvoja mati sta prišla k nam vás. V hram sem ju peljala na najino posteljo spat, da si odpočijeta, ker sta od dolgega pota utrujena. Zdaj se Matiju oči odpró kaj je storil, da je očetu in materi glavo odsekal. Zaveka, zavpije: o Rojenice, Rojenice!

Zato sv. Matija v pratiki še dan današnji s sekiro malajo.

To je legenda o sv. Matiju, — pesmi dozdej še nisim mogel dobiti, pa vé, da bi se na Gorenskem že mogla najti. Če se ne motim, je pred nekaj leti v „Novicah“ g. J. Novak po ti legendi pesemco napravil. *)

(Dalje sledi.)

O cerkvenem petji in orgljanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.

(Dalje.)

Razložil sem znanosti, ktere mora vsak dober organist imeti; skusil bom jih še na drobno smatrati in zraven naznaniti pripomočke, s kterimi si more vsak sam potrebno vedo o tem zadobiti. Mislim pa, da imam tukaj z ljudmi oprávit, ki so se že z muziko pečali ali kterim vsaj pervenci muzike niso neznan.

1. Kaj je občno muzikoslovje?

Občno muzikoslovje obsega: a) osnovo nót ali sekirie (Notenplan, Vorräume und Nebenlinien), b) imena in versto nót in stank (Pause), c) peterih raznih notnih ključev, d)

*) V „Novicah“ leta 1853.

takte in razmero not v takte, e) mero časa (tempo), f) škalo in g) vse olepševanje in znamenja muzikalnega igranja ali popevanja.

Kar je o teh rečeh vediti treba, se nahaja v vsakem muzikalnem vodilu. Ako se hoče pa kdo bolj izuriti in natančnejše se podučiti, mu svetujem: Knecht's „musikalischer Katechismus“, F. D. Weber „Theorie der Musik“, Prag bei M. Berra, in Dr. G. Schilling „allgemeine Volksmusiklehre“, Augsburg bei Lampart 2 gold. 15 krajc.

2. Presledkoslovje (Intervallenlehre).

To je za organista iz dvojnega obzira potrebno. Per- vič mora vediti daljino enega glasa do drugega natanko, ako hoče iz not (ex notis ali à vista) peti, in drugič je tvarina vseh soglasij (Akorde).

Poduk o tej reči se zadobi v vsaki večji muzikalni-generalbas-šoli, ali v knjigi, ki o soglasji govore, n. p., v knjigi: Weber „Theorie der Musik“.

3. Znanstvo generalbasa.

To se s preimenovanjem sklepa in govori o sočasnem zav- zvonjenju več glasov.

Ako več glasov naenkrat zapoje, se veli to soglasje ali akord. Najnižji glas se imenuje glavni glas (Grundton); vsi drugi so iz tega izpeljani. Če, na priliko, zapojó glasovi *f*, *a*, *c*, je glavni glas *f*; izpeljana glasova sta pa *a* in *c*. Cerki *a* in *c* se ne zapisujeta v notah, ampak nad glavni glas *f* se zapišete številki 3 in 5, kar toliko pomeni kakor tretji in peti glas iz *f*. — Tako ravnanje se imenuje general- bas. Dobro in dober kup knjige o generalbasu so: „Kurz gefasste Generalbassschule“ von W. A. Mozart, Wien bei Haslinger, 30 kr., „Anfangsgründe des Generalbasses“ von J. Wanhal, Wien bei Haslinger, 30 kr., „der Generalbass in Beispielen zur Selbstübung“ von A. Rieder, Wien bei Spina 1 fl. 30 kr., „Generalbasslehre“ v. G. Wälder, Augs- burg bei Böhm.

4. Nauk o harmonii (Harmonielehre).

Ako bi ne bilo samo na sebi potrebno dobro izurjen biti o mnogoglasni stavi ali harmonii, bi je vendar mogel vsak organist toliko znati, kar je za-nj neobhodno potrebno, da zamore namreč cerkveno godbo za svoje okolšine in svoje moči preurediti. Postavimo, da organist na deželi ima samo eno pevko, ktera sopran poje, in on sam je tenorist. Kaj slabo bi se ujemalo, ako bi se iz čveteroglasne stave so- pran (najvišji glas) spremljal s tenor-glasom (tretjim gla- som). Ako pa ima vednost o stavi, si bo kmalo potrebne presledke (Intervalle) za spremljevanje melodije zmislil. — Mnogoglasje ali harmonijo razjasnuje prav dobro dr. Schil- ling v knjigi „Harmoneielehre“ (Polyphonie), Langensalza, Schulbuchhandlung, in Albrechtsberger „Kurze Regeln des reinsten Satzes“, Wien bei Haslinger 30 kr.

Kaj več o tej reči bom pozneje enkrat govoril.

5. Nauk o zavijanji glasa ali modulaciji.

Tudi o tej reči hočem pozneje enkrat obširnejše govo- riti. Za zdaj naj zadostuje sledeče:

Vsak prestopok se zgodi po tako imenovanem domi- nantnem akordu (imenuje se namreč peti glas v škali „domi- nante“ (vladavni glas) in ako temu petemu glasu pride- nemo terc, kvint in sept, se imenuje to soglasje domi- nantni akord. V razjasnjenje prilika: Preskočiti hočem iz *Cdur* v *Ddur*; ako hočem to, moram najprej vediti peti glas (dominante) od *Ddur*; peti glas je *a*, tedaj je *a* do- minante od *Ddur*. Zdaj glavnega glasa *a* išem tere, kvint in sept. in dobim *cis*, *e* in *g*, tedaj dominantni akord od *Ddur* je *a*, *cis*, *e*, *g* in je tisti akord, kateri me prepelje iz *Cdur* v *Ddur*. Na to vižo se vsi prestopki gotovo za- denejo.

Dobre knjige o tej reči so: „Ausweichungen von C in die übrigen Töne für Anfänger“, Augsburg bei Böhm, 18 kr., „Ausweichungen von Albrechtsberger“, Wien bei Has- llinger, 20 kr., „48 Uebergänge von J. C. Kühn“, Wien

bei Haslinger, 30 kr., „Kurze und leichte Modulation“, von Kempter, Augsburg bei Böhm, 18 kr.

6. O cerkveni glasbi (Choral).

O tej reči si naj lože vsak organist pri svojem gosp. fajmoštru potrebnega znanja poišče. Naj opomnim tukajle, da v koralu sta samo dva ključa: ključ C in ključ F.

Tista nota, ktera s ključem na eni liniji stoji, ima tudi ime kakor ključ. Linije so čvrtire, note pa so trojne, namreč: dolga, srednja in kratka.

Polglas je vedno eno stopnjo pod ključem.

Več o tej reči se nahaja v: „Choral-Lehre“ von Schieder- meyer, Linz, „Abhandlung über Kirchenmusik“ von Anton Scherer, St. Pölten, in v drugih knjigah.

(Dalje sledi.)

Naše slovstvo.

Spisal Matija Majar.

(Dalje in konec.)

Horvati imajo samo jednu jedinu stupinju do književne sloge jugoslavenske. Prepričani smo, da se jim nikako ne ubrani, storiti tudi tu stupinju. Od leta 1836 do 1848, to je v kratkih 12 letih, su toliko dognali, da se jim bude po pravici nekada svet čudil. Sprijeli su serbsko narečje za svoj književni jezik, upeljali su obdobjni pravopis; na nji- hovom iskrenom rodoljubju se je nam duša ogrela, sprijeli smo od njih obdobjni pravopis. To bi moralo biti golemo, srepo veliko čudo, da bi samo cirilska pismena ne mogli po malo vpeljati. Ni tréba drugoga, nego samo da nekteri izverstnejši spisovatelji nekada kak sostavek cirilskimi pi- smeni napišu i ga pošlju v „Dnevnik“ ali v „Sedmicu.“ Podpišite tudi svoje ime, da se naše serce razveseli blage uzajemnosti našega naroda, kadar vidimo ime Horvata ali Slovenca v serbskom listu. Slavensko pero je čestito: čto mi Slaveni napišemo, možemo brez straha pred celim svetom glasno čitati a i svojem slavenskim imenom podpisati.

Slovenci imamo dalje do književne sloge: ven- dar samo polagano, razborito i stanovitno napred i gotovo dojdemo do zaželjenoga cilja.

Čto moramo delati?

1. Marljivo dopisujmo v naše „Novice“ o horvatskih, serbskih i bulgarskih reči. Nekteri naših su že počeli. To je podučivno i zanimivo za nas vse; tudi naši priprosti ljudi jake radi čitaju nešto o Turčiji, o Bosni, o Srbiji, o Čer- nojgori i Bulgariji; radi poslušaju o svojih bratnih kristja- nih tam v Turčiji globokoj. Iz serbskoga „Dnevnika“ i iz „Sedmice“ bi se lahko poslovenilo mnogo lepih stvari. *)

2. Približujmo se po malo jugoslavenskom književnom jeziku. Nekteri ga imenuju ilirskim, drugi serbskim, sopet drugi jugoslavenskim. Ime ilirsko je Serbljem nekako protivno, zato ga hočemo mi imenovati jugosla- venskim.

Kako bi se približevali?

Pišimo po slovensko, kakor do sada, tudi pridavna imena na *ši*, *ši*, *či*, *ji* sklanjajmo po slovensko na *ega*, *emu*, *em*: vruči, vručega, pri vručem; našega, našemu, pri našem; vsa druga pridavna sklanjamo:

a) na *oga*, *omu*, *om*: dobroga, dobromu, pri dobrom;

b) pišimo *u*: muž, dub, vodu, ribu, budem, budeš, bude, oni jigraju, tresu, nesu, namesto širokoga slovenskoga *o*: mož, dob, vodo, ribo, bodem, budeš, bude; oni jigraju, tre- sejo, neso;

c) stavljajmo čto namesto *kaj*; namesto *ino* (*i no* = und aber) samo *i*, kakor drugi Slaveni pišu i govore. Tudi Nemci su opustili svoj „und aber, sintemalen, alldieweilen und was massen“.

Nedobre osobitosti govora serbskoga ne naslédujemo, ne pišimo: lovac, lonac, pevac; orao, misao, dao; naše je pra-

*) Prosimo za to tudi prečast. gosp. pisatelja.

vico pričakovati, ne pa le upati obilnega pridelka, se vé da če mu prizanesejo toča, suša in moča in druge nesreče, katerih ne more človek in le Bog sam odverniti.

To gotovost mu pa dajejo mnogotere vednosti, in med njimi najbolj kemija.

Ozrmo se na obertnijo, in čudili se bomo verlemu napredovanju vsled vednosti, ki se vedno bolj širijo med obertniki, kateri večidel ne tavajo več po tami, ampak hodijo po terdni, razsvitljeni poti v svoje blagostanje.

Poljodelstvo pa saj v naših krajih je deržalo se vedno še terdovratno svojega starega kopita in odtegovalo se vsakteri vednosti in zares umnemu gospodarstvu. Se vé da marsikaj uče skušnje in srečni naravni nagib, ki uči tudi slepo kuro, da najde zerno; pa koliko praznega dela, zgubljenega časa in potrošenega denarja, je bilo treba, preden so zadeli ljudje pravo! Če pa pridnega kmetovavca vodi kemija, je v stanu, z manj dnarjem in v krajšem času priti na pravo pot in izvediti gotovo: kaj bo rodilo obilen sad na njegovi zemlji, kaj ne, — kaj mora dati v gnoji ti ali uni rastlini, da bo dobro rastle in obilno rodila.

Se vé da ne mislim, da bi bil kdo v stanu z eno besedo odpraviti vse napake in začarati zlato dobo našemu poljodelstvu. Pa akoravno nimam takega namena, hočem vendar govoriti od rastlin in njih zveze z zemljo, na kateri rastejo.

Naše poljodelstvo ne bo prišlo na bolje, dokler ne bodo bolj podučeni naši kmetovavci in dokler ne bodo zadobili večjega zaupanja do kmetijskih novic, ki se nahajajo po bukvah in časnikih. Redki so slovenski kmetje, ki bi, kako kmetijsko novico bravši (pa saj tudi malokteremu pride na misel, razun molitvenih bukev še kake druge v roke vzeti!) rekli: „bomo poskusili, kaj in kako“; ampak sliši se večidel: „ta je pa bosa“; „kaj nas boste učili gospodje; še nobeden se ni iz bukev naučil kmetovati!“

Tudi jez mislim, da so redki slovenski kmetje, kateri bi bili v stanu si iz bukev nabirati kaj prida za kmetijstvo. Kdor hoče kmetijske bukve s pravim dobičkom brati, mora imeti saj najpotrebniše zapopadke od natore in njenih močí, kakoršine vednosti se zadobiti zamorejo, postavimo, v realkah.

Ker je le malo bolj podučenih ljudi, je pa tudi težko, vsem lahko razumljivo pisati, ker bi bilo treba vsak natoroznanstven zapopadek razlagati na široko in dolgo, da bi zavolj samega razlaganja ne vedil, kje nazaj, kje naprej. Pa tudi se ne dá nobena vednost vlivati z lijakom. Kako hitro se pa ne pozabi, kar le lahkomiselnó beremo!

Naj bere nepodučen človek, da obstaja naš navadni zrak iz kislica in gnjilca, — kako kmalo ne bo tega pozabil, ker misli, da je to brez pomena, in ne vé, kaj je kislec, kaj je gnjilec, in ktere so lastnosti teh pervin. Kdor pa vé, koliko truda je bilo treba, to zmes iznajti, in kdor previdi, da bi ne bilo mogoče, ne živalim ne rastlinam živeti, ako bi ne bilo teh stvari (gazov) v zraku, ali če bi bili v drugačni razmeri, ta bo sodil vse to drugač.

Povej še tolikokrat kmetu brez natoroznanstvenih vednost, iz katerih pervin je zložena zemlja, ki jo obdeluje, — ktere soli mora dati v gnoji ti ali uni rastlini, da bo obilno rodila, — nič ne bo razumel. Torej je pač verjetno, da pisati od poljodelstva, malo pomaga kmetom. Kaj hasne, da „Novice“ tako pridno donasajo vse novejšje kmetijske skušnje, če pa kmetje se posmehujejo zaničljivo, da bukve razkladajo kmetijske reči!

Še ena je, ki tlači naše poljodelstvo!

Kmetje niso dosti podučeni, to je res, pa tudi ne morejo delati skušinj, ker nimajo ne dnarja, ne časa, ne svetá zato. Izobraženih in bogatih posestnikov pa tudi nimamo dosti, ki bi imeli zadosti kemijskih vednost. Ti le so v stanu poskušati, kar najde kemija novega.

Na Angležkem zemlja ni tako na drobno razdeljena, kakor pri nas, in zatega voljo je tam poljodelstvo na tako visoki stopnji popolnosti, na katero ga gotovo niso pov-

zdignili revni in nevedni kmetje, ampak bogati in izobraženi posestniki. Naj več so francozki in nemški učeni možje pripomogli k veselemu razvitju poljodolske teorije; pa zavolj pomankanja bogatih in izobraženih posestnikov niso mogli tega poskušati djansko, kar so najdlji teoretično. S francoskimi in nemškimi znajdbami so obogateli angležki posestniki, katerih djanja zdaj v izgled stavimo našim kmetovavcom.

Preden se bo razširil tudi med male kmete blagor, ktere ga deliti poljodelstvu je kemija izvoljena, mora ona poprej si pridobiti premožnih posestnikov, ker le s temi se dá govoriti o rečeh še negotovih. Se vé da kemija tudi ne bo delala čudežev, kakor mislijo nekteri prenapetno. Eden taticih reče kmetu: „Vprihodnje kmetje ne boste imeli toliko dela z vožnjo gnoja na njivo, ker boste lahko v enem žepu nesli umetno napravljeni gnoj za celo njivo.“ „Kako pa! — ga zaverne kmet, — v drugem žepu pa pridelk domú; kaj ne?“

(Dalje sledí.)

O cerkvenem petji in orglanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.

(Dalje.)

Dospeli smo do družega poglavja, v katerem razložiti hočemo znotranjo napravo orgel in kako orglar majhne popake sam popravljati more. Preden začnem o tem govoriti, se mi pa ne zdi nepotrebno, nektore besede od zgodovine orgel govoriti.

Orgle niso bile najdene v tej podobi kakor so zdaj; še le počasi so se vzdignile na stopnjo popolnomasti, na kateri zdaj stojé.

Perva podoba orgel bila je pastirska pišalka (Panpfeife, syrinx). Ta pišalka je zložena iz več mednih ali lesenih pišal, kakor jo najstareji pisatelji popisujejo; — tudi iz terstja so jo narejali in sicer iz več cevok, ktere so različne dolgosti in od spod dobro zamašene, od zgor pa se piše v njo, da piska. Ta pišalka se še zdaj nahaja pri ciganih in družih umetnih samoukih.

Ker se pa glava in roke preveč spehajo pri ti pišalki, so najdlji ustničarke (Labialpfeifen), in postavili jih na majhno skrinjico, v ktere so skozi cevko (Windkanal) pihali, ktera je bila peljana v skrinjo. Tiste pišalke, ktere so hotli, da niso pele, so zatisnili s perstmi ali loparčki (zdaj Spielventil). Ker je bilo pa še težko igrati na take pišali, so najdlji vzdigala (taste) in s temi zvezane abstrakte, in tako so pomnožili število pišalk.

Ko je bilo pa več pišalk, ni več človeška sapa zdala, so najdlji dudo ali gajdo (Dudelsack), ktero je eno najstarejih muzikalnih orodij jutrovih dežel.

Človeški duh ne praznuje; vedno naprej iti je njegov posel. Naredil je tedaj nekdo večjo versto pišalk, kterim je sapo z ročnim mehóm dajal, enakim našemu pihavniku.

Na ta način sapo narejati ni bilo ne le okorno, tudi glasovi niso bili vedno enaki, ker zdaj je bolj zdaj manj sape v pišalko prišlo, zato so najdlji pozneje tako imenovane orgle na sopar ali hlap (Wasserorgel), in pozneje k enim orglam dva mehova, da se vlečeta ali na nji stopa. Narejali so pa za te orgle na sopar sapo iz vodene soparice. Ta znajdba spada v prve stoletja po Kristusu; zato bi se utegnulo reči, da je sv. Cecilija, ktera je v sredi 3. stoletja živela, na take orgle igrala in ž njimi svojega ženina Valerijana spreobrnila, — zato pa tudi ni preveč rečeno, ako terdimo, da je bila moč soparja ali hlapa že našim starodavnim prednikom znana.

V sredi 7. stoletja so imeli skoraj v vseh angležkih cerkvah že orgle z navadnimi mehovi. Konec 9. stoletja so Nizozemci in Saksonci jih tako zboljšali, da so bile v vse cerkve vpeljane, in nemške orglarje in organiste so hotli na Laško imeti. Na povelje Ludevika pobožnega so naredili v Ahenu 800 let po Kristusu orgle, ktere so bile nek prve

brez hlapa. Tadanje orgle na sopar so imele 9 do 11 tast, katerih vsaka je bila vatelj dolga in poldrugi vatelj široka; organist jih je mogel s perstmi čevelj globoko pritiskati. V 13. in 14. stoletji so taste skrajšali, da so mogli tudi s perstmi igrati; v 15. stoletji je našel Nemec Bernhard podnožnik (Pedal) in kmalo potem tudi potege registrov.

V 13. stoletji so orglanje tako visoko čislali na Francozskem, da so duhovni prepovedali orgle igrati, ako so bili farani nerodni, dokler se niso poboljšali.

Odslej so orgle vedno popolniše narejali, ker so jih mojstri kakor Rottenburger v Bambergu (v 15. stoletji), Henning v Hildesheimu in Praetori na Saksonskem in v Brunšvigu (v 16. stol.) in Ratz v Mühlhausnu (v 17. stol.) delati začeli. V 18. stoletji so še bolj popravljali orgle: brata Wagner in mehanik Kaufmann v Dreždani, opat Voglar v Würzburgu, orglar Marks v Berlinu, profesor Töpfer v Vojmiru itd.; skrajšali so predolge taste in odpravili mnogotere nepotrebne igrače, ktere le motijo pobožnost ljudstva. Ali Bogu bodi potoženo, še dandanašnji se nahajajo po Estrajskem, Českem, Marskem in Krajnskem orgle z okrajšanimi oktavami in registri, kateri kukovico ali slavca posnemajo, ali pa še kak turški boben tolče, kakor pri kaki komedii. Da bi se pač vse to kmalo odpravilo! Orgle in zvonovi naj bojo ponos katoliških kristjanov, ne jim pa za šalo in igračo.

Le toliko o zgodovini orgel. Kdor hoče natančni popis, naj bere: „Antoni geschichtliche Darstellung der Entstehung und Vervollkommnung der Orgel.“

(Dalje sledi.)

Še nekaj o Rojenicah.

(Konec.)

Druga pripovedka je pa taka le:

Bogat gospod ni imel do 20. leta sina. V 20. letu mu ga žena povije. Pride berač stana prosit, — ali ker je bil gospod terdoserčen, je mogel iti dalje; ali spet se je vernil in pod posteljo skrnil. Žena porodi sina, in ko je čez kaj časa vse potihnilo in pospalo, prišle so Rojenice s svečo v roki, sodit dete. Berača pod posteljo zbudi ta svetlost in poslušaj kaj govore. Ena pravi: kako bode to dete odsodile, da bode umerlo? To dete bode raslo in doraslo, ali bodejo ga vzeli v soldate; oče ga ne bode mogel ubraniti, in tam bode tako daleč prišel, da bo zapovednik cele kraljevske vojske. Potem bodo velike vojske nastale, in puška ga bo ubila. Druga reče: ne, to dete, kadar bo 13 let staro, bode zavolj zločinstva obešeno. Tretja pravi: ne, to dete, kadar bo sedem let staro, bode se v tem zdencu utopilo zato, ker ima oče veliko ljubezen do njega in noče ubožcem dajati; potlej bi pa še manj dajal, ker ima sina prerad in bi njemu vse blago spravil. Ta sôd je ostal, in Rojenice so odšle. Drugi dan berač pové, kaj so sinu Rojenice prisodile. Gospod dá zdenec terdo obzidati in železne vrata do njega narediti, berača pa je prideržal pri hiši, da bi mu sina varoval. Kadar je prišel odsojeni čas, je deček veliko silo delal k temu zdencu, ali ni mogel noter. Zlezal je na vrata in na vratih umerl. In tako se je spolnila prisodba Rojenic.

Tretja pripovedka je le malo od te druge razločna, je pa taka le:

Nek ubožec pride na noč v selo k neki hiši stana prosit. Dajo mu, da tam pod streho prenoči. Žena ponoči porodi, in kakor je porodila, prišle so Rojenice. Žena od bolečin ni slišala ne vidila, babica je pa imela zunaj z detetom navadne opravila; sam berač je bil v hiši in poslušal kako so mu prisojevale. Ena je rekla: čez tri leta naj se utopi v zdencu na dvorišči; druga pravi: ne, on naj zraste in postane vojniki, in tam naj od puške pogine; tretja je rekla: ne, ampak kadar bo trinajst let star, takrat naj ga strela z vedrega neba na solčni prah raznese. Ta sod je ostal in Rojenice so odšle. Drugi dan pové berač, da je slišal nekaj, ali še le čez sedem let je povedal prisodbo.

Oče dá sina v šolo in zidati dá terden grad, da bo sina ob času va-nj zaperl, da ga strela na solčni prah ne raznese. Ko se je čas približeval, sili oče sina v grad in ko mu pové zakaj, reče sin: oče, božja kazen mene povsod lahko doletí; pa vzame kojigo, gre na polje pa se Bogu moli. Pride odločena ura, zablisne se vedro nebo, strela udari v tisti grad in raznese vsega na solčni prah; on pa na polji bil je zdrav in vesel in je še dolgo živel. — Tudi gosp. Tušek je v 35. listu letošnjih „Novic“ tri pripovedke o Rojenicah oznanil in vem, da se še marsikaj o ti stvari med ljudstvom hrani.

M. Kračmanov.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Beršeca primorske Istre 5. junija. Naše brajde (Rebenlauben) so prilične tolikim štacunam Reškega mesta, v katerih se smodke prodajajo; zakaj lozni žizki so nam zopet to leto tersno perje tako obilno zavili, da bi ne verjel, kdor sam ne vidi. Kdaj bo le konec teh škodljivcev, ali očitnejši reči: kdaj bo poljedeljca pamet srečala, zaterati to živad z vsakoletnim marljivim pobiranjem in sožiganjem tega merčesa? ali kdaj se bode to resno ukazalo? Lan, kterege so se, kakor je viditi, ljudje čedalje bolj poprijemati začeli, nam je prav lep narasel, in že glavice naredil. Ne more se za dosti priporočevati, da bi Istrijani prav krepko lanú, v krajih zato priložnih, se lotili, in si tako domá lepe in močne srajce za delavnike in blagdane (praznike) pridelovali, namesti ptujo tančico drago plačevati, ktera le malo časa terpi, ali pa lan, kateri pride preko morja, po 24—30 krajc. funt kupovali! Po ugodnem dežji od začetka tega mesca nas je, že popred suha zemlja razveselila z mnogoverstno lepo zelenjavo in žitno polje nas pozdravlja vsaki dan z obilnejšim upanjem polnega klasa. — Pri ti priložnosti še jedno. Znamo, da nam nočete zameriti ljube „Novice“, ako Vas upitamo, ali bi ne hotle morebiti s časom kakšno malo kratko novico, ali drug kratek spis *) s cirilskimi pismeni natiskati? Kako lepo bi bilo to, ako bi se tako ložej z našimi jugoslavjani, kateri rabijo te pismene, bolje soznani. Nadjamo se, da bi ugodilo to bilo mnogim Vašim bravcem, in kateri ne poznajo še cirilskih pismenk, bi jih prisililo, se jih naučiti, kar bi se doseglo z majhnim trudom in v kratkem času.

Sajovec Jakob.

Iz Furlanije se sliši, da stari in mladi, bogati in siromaki imajo sedaj dela na cente s svilnimi červiči, ktero dober pridelk obeta in bode v kakih 10 dneh končano.

Iz Celovca. — 4. dan t. m. so položili tukaj temeljni kamen novemu poslopju za ljudske in realne šole.

Iz Ljubljane. — v —. Nekteri gosp. mestjani iz Št. Jakobške fare so v povelicanje procesije sv. Resnjega Telesa v nedeljo povabili mestno muziko iz Novega Mesta, in so s tem svoj blagi namén lepo dosegli, zraven tega pa tudi Ljubljančanom priložnost dali se prepričati: kako deleč za muziko majhnega Novega mesta je mestna muzika ljubljanska, čeravno ta od mesta vsak mesec več plače dobiva (330 fl.) kot una od mestnega kerdela (Bürgerchor) celo leto (300 fl.)! Novomeška mestna muzika, ktera pod vodstvom izverstnega kapelmojstra šteje 30 muzikantov, je — kakor se za mestno muziko spodobi, — lično uniformirana in oskerbljena z lepimi instrumenti ne le za godbo (Streichinstrumente), temuč tudi — kar je za muziko na javnih ulicah neobhodno potrebno — z instrumenti za tako imenovano „turško muziko“ (Blasinstrumente). Ne rečemo, da bi ne znali naši muzikanti tudi tako dobro igrati kakor novomeški in da so med našimi še morebiti kateri bolji mojstri, — al dosihmal še nismo imeli priložnosti se tega prepričati, ker naša mu-

*) Gosp. M. Majar so nam obljubili včasih kak majhen spisek poslati. Vred.

v pretečenem desetletji. Pa vse to pričkanje je bilo podobno nekdanji vojski slovenskih jezikoslovcov — le besede so ločili. Obe ste imele nekaj prav, pa obe ste tudi predeleč segale v svoji gorečnosti.

Namesto da so gnojiljubi rekli, da se redí rastlina od gnoja, naj bi bili raji rekli, da rastlinski rasti gnoj hane. — Una stranka je imela tudi prav, ki je djala, da je bila prva domovina sožigljivih stvari le zrak, — da bi pa bil zavolj tega gnoj nepotrebna stvar na njivi, to je, nasproti vsakdanjim skušnjam. Kako bi kmet debelo gledal, ako bi mu kdo rekel, da meče bob v steno, ko vozi gnoj na njivo! Namesto tedaj reči, da rastlina vès ogeljc, kislec, vodeneč in gnjilec le iz zraka jemlje, naj bi se bilo raje reklo, da je rastlina v stanu, vse te stvari le iz zraka dobivati, pa s tem še ni rečeno, da bi jih móglja jemati le od tod.

Ko ste obe stranki tako prišle na zlato srednjo pot, je bilo konec vsega dolzega pričkanja. —

Večidel sadimo ali sejemo sadeže le zavolj posebnih njih delov, ki so nam posebno ljubi, in ne zavolj cele rastline. Tedaj skerbimo le te posebne rastlinske dele prav dobro izrediti, če bi tudi pri tem nje drugi deli zaostali. Hočemo vselej izrediti podzemeljc debelih in obilnih iz enega stebela, radi bi, da bi bila repa debela in prav nam ni, če gré v cvet, — želimo, da bi delalo zelje velike glave in da bi pšenično klasje rodilo veliko in težkega zernja. Vsaka rastlina, več stotij le zavolj kakega posebnega nje dela sejana, mora stopiti v nenaravni stan, ker drugi nje deli zaostajajo v svojem razvitju; od kodar ravno morebiti izvira bolezen podzemeljc.

Saj nam enake izgleda daje tudi živalstvo. Pri pitnem volu se zeló množí mast in meso zavolj obilne jedi in ker nič ne dela, pa njegova moč in gibljivost zaostajata, kosti se ne terdijo in tak vol si naj lože kosti polomi. Saj imajo tudi ljudje, ki morajo skorej od samih podzemeljc živeti, tudi le drobne kosti. Gos, ki jo zapremo ali še celo vtaknemo v lonec in jo s turšico pitamo in bašemo, tako odebeli in tako velike jetra dobí, da se velikokrat zavolj tega zaduší. Ali ni tudi tako nenaravno pitanje gosi mučenje živali?

Pri svojih sadežih pa bi pripravili radi ne le posebne njih lastnosti na visoko stopnjo popolnosti, ampak razširili bi jih tudi radi kamorkoli je le mogoče. Tako je primorana rastlina velikokrat rasti v persti, ki je vsa drugačna od tiste, v kateri je od začetka, v divjosti rastla. Divja rastlina raste vedno le tam, kjer najde vse, česar v svoje življenje potrebuje. V apnéni, kremenasti, močvirni itd. zemlji raste veliko posebnih rastlin. Mi bi pa radi, da bi rastlo na ravno tistem prostoru leto za letom — in sicer še dobro rastlo — žito, mak, lan, tabak, detelja, podzemeljce in repa, kateri sadeži gotovo v svojem naravnem, divjem stanu niso rastli v enaki persti.

Gojdom nam pa ni treba gojiti, ker vse rastline, ki tam rastejo, so na svojem naravnem prostoru, na katerem najdejo vse, kar je potrebnega v njih rast. Na njive pa, kjer hočemo, da bi rastli tako različni sadeži, moramo voziti z gnojem take stvari, ki so tiali uni rastlini potrebne, katerih pa perst nima v sebi, če hočemo doseči dobro rast naših sadežev. Dozdeva se mi pa tudi, da sadež potrebuje toliko več gnoja, kolikor bolj se je že oddalil od naravnega divjega plemena, od kterega se je zmiraj bolj odločeval vsled naše sebičnosti, ki le posebne dele njegove posebno izrejata hoče v škodo družim. Tako je sebičnost naša napravila iz lepe rastline nenaravno stvar, ki nam je po volji. To vidimo, na priliko, pri kuhinskih sadežih; različne zelja, ki izvirajo vse iz enega plemena, salata ali lebeda, kumare itd. potrebujejo, posebno veliko in drobnega gnoja.

(Dalje sledi.)

O cerkvenem petji in orgljanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.

(Dalje.)

Poglavni deli orgel so: mehovi, sapovodi, sapohrani s pišalkami, abstrakti, vitlice (Wellen), register, taste in slednjič omara. Ti deli niso vedno enako narejeni in tudi niso pri vsacih orglah na tistem mestu. Ravnaajo se po velikosti orgel in po prostori, kamor se hočejo orgle postaviti. Zato naj je prva skerb organista, da pregleda vse orgle, kakošne so in kakošno lego imajo. Glasovi se tako le proizvodijo: najprej naj se potegne tista igra (register), kakoršne baže glasove hoče kdo imeti. Pišalke registra so vtaknjene v vžgane luknje, ktere so v sapohranu, ki je temu registru lasten. Pod vsako luknjico je koritice (kancela) po širokosti luknje in debolosti sapohrana, ki je spodej s pousnjenim priklopcom (ventilom) zapert. Kadar se taste pritisnejo, se odpre priklopec in sapa gré iz mehov po koriticah (kancelah) v sapohran (Windlade) in tisti glas zbudi, čigar taste se pritisne.

Ako ne zapoje koj, ko se taste pritisne, je znamenje, da je sestava orgel pokvarjena.

To se godí, ako pišalka ni v pravi legi ali če so abstrakti predolgi, ali pa če sapa namesti v kancele zraven njih piše. Če pišal še poje, kadar si že perst od taste vzel, je znamenje, da se ventil ne zapira dobro, ali pa so peresa, ktere ventil gonijo, oslabele ali zarujevele. Dosti je, ako abstrakte in vitlice le nekoliko odjenjajo. Ako taste zastajajo in orgle cvilijo, je vzrok temu, da je ali les se napel ali pa so polne prahú. Kaj je tu storiti, vsak lahko vé.

Ako se zraven glasú tudi sapa sliši, ne stoji pišalka prav v luknji, ali pa je sapovod pokvarjen. Da naj se pišalka dobro v luknjo vtakne in prevelika luknja zamaší, ni treba dalje razlagati.

Ako se dva registra odpreta, in zraven glasú, če eno taste pritisneš, se čuje še eden, je gotovo znamenje, da je eden izmed teh dveh registrov pokvarjen. Vzemi preglašeno pišalko iz orgel in popravi jo. Težko pa je spoznati, ktera pišalka je preglašena, kadar je več registrov odprtih. Da pokvarjeno dobiš, zaperaj registre zaporedoma, dokler ne vtihne preglašena pišal, in kadar neha pokvarjena pišal peti, imaš register v pestéh, v kateri je pišal — namreč v zadnjem registru mora biti, ktero ni zaperl.

Pišalke so dvojne: namreč take, ktere že dajo glas, ako le dahne sapa v nje (Labialpfeifen) in take, ktere morajo imeti jezičke iz kake medenine (Zungenpfeifen). Perve se razdeljujejo v odkrite, pokrite in napol pokrite.

Odkrite ali odperte pišalke kositerne se vbirajo z mesingastim vbiravcom, ki je navadnemu lijaku podoben in je zgoraj špičast, spodej pa širokeji in votel.

Ako hočeš da bo debelše pela, se pritisne zgornja luknja pišal skupaj. Ako hočeš tanjši glas, naj se leséne nekoliko odrežejo ali pa se kositerna plošica nekoliko kviško vzdigne.

Pokrite in na pol pokrite jezičnice (Labialpfeifen) so take, katerih zgornja luknja je vsa ali na pol zadelana, ali pa ima v zamašku cevko, skoz ktero zrak v njo gré. Taka pišal tanje poje, če se dalje zamašek v njo porine, in debeljsi ali nižji glas ima, če se zamašek višje dene.

Slednjič se mi zdi potrebno opomniti, da se pišalke ne smejo po rokah valjati ali na solncu imeti, kadar se popravljajo, — sploh ni dobro, dalj časa se krog njih potikati, ker se zgrejejo in tanjše, potem pa spet ohlajene debelše pojó. (Dal. sl.)

Zgodovinske reči.

Preseljevanje sarmatskih Limigantov.

Spisal Poženčan.

Med ljudstva, ki so se iz iztoka proti zapadu selile, povestniki štejejo sarmatske Limigante.

nega obnašanja memo Vindov, kar bodo vsaj tisti spoznali, ki si na take reči bolje spreumljajo, in so imeli z obojimi več opraviti. Se vé, da je moral ta razloček nekdaš še veliko večji biti. Tega pa tudi ne moremo reči, da bi nekteri razločki ne izvirali iz posebnih okoljšin, v katerih je limigantski zarod v svojih zdajnih deželah bil, ali je morda še. Se vé, da so se Vindi tudi več ali manj povindili.

Zakaj je cesar Konstantin leta 334 po Kr. med drugimi deželami zlasti v italjsko Krajno, na Štajarsko in Horvaško Limigante preselil, bodemo umeli, ako premislimo kako so bile te dežele ljudi spraznjene. Od leta 254 do 276 po Kr. so Markomani, Kvadje, Gotje in alemanski Jutungi tod rokovno ropali, požigali in morili. Rimski cesar Licini Galien je leta 266 po Kr. skoz Celje nad nje šel; pa kaj je hotel revež opraviti, ko je domá silno nepokojev in homatij imel! Še le leta 276 po Kr. je cesar Klavdi rimske legijone skoz Celje peljal, da je te neposajence ukrotil. Rameno spraznjene dežele je hotel Konstantin napolniti z ljudmi, kateri bi mu bili zvesti in bi mu pomagali cesarstvo braniti. Ko ravno Limigantje niso nikamor vedili, jim je te dežele odkazal.

Ob družem preseljevanji t. j. leta 454 po Kr. so bili Limigantje na Štajarskem pri Maribori dobili svoje selišča, ker je ob tem času tod bil svet posebno ljudi spraznjen. Od leta 378 do 398 po Kr. so divje ljudstva tod razsajale, ljudi morile in vse končevale, kakor smo iz lista svetega Hieronima Heliodoru pisanega vidili. Leta 408 po Kr. so Gotje pod svojim kraljem Marikom skoz Celje do Rima prederli. Na begu iz Italije pred rimskim vojskovodjem Steljkotom (Stilico) so potlej okoli Celja in Ptuja strašno morili in plenili. Kar je tem ostalo, so pozneje Huni končali, med drugim tudi Emono in Oglej. Limigantje, ki so med Huni kot njih podložni in zvezniki iz svojih prejšnjih stanovanj sem prišli, so vidili močno spraznjene kraje, v katerih so že semtertje njih sorodniki bili, toraj jim je lahko na misel prišlo, se semkej preseliti.

Kakor dandanašnji tukajsina slovenščina kaže, ki se v Ljubljani, naslednici nekdanje Emone govori, se Limigantje v Emoni in nje gorenjih krajih niso bili naselili, ampak je bila vedno vindska. Ko je bila razdjana, so se nje prebivavci, kar jih je ušlo, v gornje kraje, se vé da zlasti v hribe umaknili. Pozneje so se spet razvalin in pogoriša svojega mesta polastili, in sčasoma namest Emone Ljubljano postrojili.

Oboji, Vindje in Limigantje so od nekdaš verli Slovenci. To vsi spoznamo; torej menim da bi bilo od več opominjevati, da naj tem preiskavam nihče kacega zabavljanja ali očitanja, ne podtika. Slovenska sorodnost in vkupejstanovanje skoz 15 stoletij je oboje v eno zmenila.

O cerkvenem petji in orglanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.

(Dalje.)

Tretje zahtevanje je čisto praktično, to je, orglanje s pomočjo podnožnika in registrov.

Kdor hoče prav organist biti, mora razun že naštetih teoretičnih znanost tudi vediti: kaj je resnično lepo. Vse drugo si zamore vsak z lastno neutrudljivo pridnostjo in prebiranjem slavnih mojstrov prilastiti. Da je fantazija o tem veliko vredna, je gotovo; da bi jo pa mogel vsak organist imeti, ni potreba, ker mnogo izverstnih organistov je že bilo, akoravno niso imeli ne cempera fantazije.

Orglanje je trojno: ali 1) orgle spremljajo petje, ali 2) se igrajo serce povzdigajoče zložene viže brez petja, ali 3) proste igre.

Ako je orglanje združeno s petjem, naj je tako rekoč, petju podverženo in naj se ne povzdiguje čež-nj — tudi naj se opuščajo vse berklarije, ktere bi utegnile pevce motiti. Če prostejše in manj okinčano je orglanje, lepše se

bo petje razlegalo, da bode to, kar v resnici ima biti, namreč pobožna molitev vernega serca. Jemlji pohlevne in nježne (registre) in nikar ne misli, da je lepše, ako hrup in šunder principalov in mikstur po cerkvi doní. Rekel bi, da samo pri: „gloria in excelsis Deo“ in „hosana in excelsis“ so krepki in močni glasovi primerni. Pri vseh drugih delih svete maše se bolj nježni glasovi prilegajo. Ravno tako se mora varovati, ne prevečkrat pedalov pritiskati. Drugači je, ako vsa množica v cerkvi poje, ker o takih okolšinah se morajo glasovi prostejši spuštati, podnožnik naj ne miruje in sploh krepkeji naj pojó orgle, da vsak lahko pravi glas vjame in da se ne pozná, če se prav kateremu nekoliko spodtakne. Kteri registri naj se rabijo o spremljevanji, bodem pozneje povedal.

Ako so orgle samostojno godbeno orodje, to je, ako se hočejo na orgle igrati viže za orgle narejene, naj se vselej izvoli času in kraju primerna kompozicija, ktero moraš dobro preigrati in se je navaditi, da ti bo gladko spod rok šla. Bukve, ki o tej reči govoré, so priporočila vredne: Bibl Ant. 12 Präludien zum deutschen Hochamte und Segen. Wien bei Spina, 30 kr., — Rieder Amb. 6 kurze Präludien zur Selbstübung. Wien bei Haslinger 30 kr., — Keller M. 20 kleine Vorspiele, Augsburg bei Böhm, 36 kr., — Kempter Fr. 200 leichte Compositionen der besten Meister. Augsburg b. Böhm 4 fl. — Schmid A. Orgelschatz für schwächere Spieler 200 Stücke, Augsburg bei Böhm 3 fl. 36 kr. — Der vollkommene Organist. Wien bei Haslinger — pet zvezkov — à 45 kr. — Organon, Sammlung von Orgelstücken, Augsburg bei Böhm. — Schneider A. 6 Pastoralstücke, Wien bei Haslinger 24 kr. — Richter Fr. 8 kurze und leichte Pastorellen, Augsburg bei Böhm 36 kr.

Tudi sledeči so vredni, da se priporočajo:

Bach J. F., Albrechtsberger, Händel, Sahter, Mendelssohn-Bartholdi, Kittel, Rink, Vogel, Graun, Schneider, Knecht, Vierling, Türk, Hässler, Müller, Umbreit, Mozart, Seyfried, Wolf, Abbé Vogler, Hering, Drechsler, Kirnberger, Bibl, Preier, Führer, Kühmstedt, Neukomm, Lump, Tuma, Assmayr, Likl, Feigerl, Kafka, Kempter, Krebs, Kühne, Freih, Volkert, Hauptmann itd.

(Dalje sledí.)

Slovanski popotnik.

Slovanski naseljenci v zdoljni Italii.

Malokomu bi utegnilo znano biti, pa v narodoslovnem oziru je znamenljivo, da so že več ko 500 let v napolitan-skem kraljestvu, v okraju Molice, 15 italianskih milj od jadranskega morja, Slovani naseljeni. Kakih 3000 je téh ljudi in prebivajo v selu, Vodajva po imenu, ktero Italiani „Acquaviva t. j. živa voda“ imenujejo. Jezik téh naseljencov je najbolj horvaškemu podoben, pa bolj omikani govore tudi italianski, in to bolje in ličneje, kakor Italiani v okolici.

Pervi poduk v šoli teh Slovanov je slovansk in v slovanskem jeziku pridigajo tudi njih duhovni, kateri dobivajo svoj bogoslovski poduk v duhovnem semenišču v mestu Termoli.

Posebno znamenito pa je, da se ti najbolj južni odcep-ljenci slovanskega rodú ne odlikujejo samo memo svojih bratov v prvotni domovini, kar višjo omiko zadeva, temuč da tudi svoje sosedé v okolici v nji dalječ preségajo. —

Gospodarski list, izhajajoči v Zagrebu, piše v broji 24 sledeče: „Novice donesó kaj važen sostavek od gosp. M. Majarja, pod imenom: Naše slovstvo. Mi priporočamo vsakemu prijatlu Jugoslovanov in njihnega jezika ta sostavek, ker je pisan v duhu ljubezni in sloge, in to je, česar nam je treba. Lepo in skozi in skozi serčno pravi g. Majar: gledajmo več na to, čto nas spojuje, nego na to, čto nas razločuje.“

žita ravno tako čudapoln gnoj, kakor gips za deteljo. Vzrok tega je, ker imajo te stvari veliko fosfornokislega apna v sebi, ki je vedno v zernji našega žita, pa v persti ga je le malokdaj kaj in še takrat le malo. Pri rastlinski rasti nima tedaj perst na njivi nič družega opraviti, kakor pripušati, da rastlina iz nje serka raztopljive rudninske stvari in da to, kar ji darujemo, v sebi shranuje toliko časa, dokler ga ne rastline tirjajo.

Poljedelska kemija si tedaj šteje v dolžnost, pripravljati poljedelstvu taci gnojivnih rudninskih stvari, kakoršnih prejšina nevednost ni znala pripravljati. Ona nas opominja na vsakterni gnojni pepél, na soli in na mnogoverstne ostanjke, kateri ostanejo pri domu in po fabrikah neporabljeni. Ona skerbí si pridobiti naravnost iz rudnin tisto stvar, ki bi nam nadomestovala najbolji gnoj, košeno moko. Ta rudninska stvar bi bila za žito to, kar je za deteljo in sočivje gips. Ona razkrojuje tudi mnogoverstne gnojne stvari, in jih vreduje po njih sostavkih in vrednosti, da bi spoznala, kateri gnoj bi bil za to ali uno rastlino, ali za to ali uno perst naj priležnejši.

Navadni gnoj ima tudi rudninskih stvari v sebi, kakor je bilo že rečeno, in od teh izvira najbolj ujevova vrednost. Pa gnoj prepuša zemlji in koreninam rudninske stvari le, kadar sperstenuje, tedaj kaj počasi. Ker je za popolno sperstenjenje gnoja treba več let, v katerih se njiva večkrat preorje, postane tedaj perst skoz in skoz enako gnojna, kar je posebno ugodno rastlinski rasti. Pa tudi dež ne more izprati in odnesti rudninskih stvari, ki so v gnoji, tako lahko, kakor ko bi bili potresili le rudninski gnoj po njivi.

Gnoj obderži tedaj dolgo časa svojo vrednost v persti; in ker obstaja iz ostanjkov mnogoverstnih rastlin, je tudi ugoden vsakteri rastlini, kar ne velja od gipsa, košene moke, pepéla itd. Tudi navadni gnoj zemljo zrahlja, kar je velike vrednosti za rastlinsko rast, in v tem se razloči od rudninskega gnoja.

Iz vsega tega vidimo, da ni mogoče z rudninskim gnojem pri vsaki okoljšini to doveršiti, kakor z navadnim gnojem, in da tedaj ni vse eno, ali če pest pepéla, ali če voz gnoja spravimo na njivo.

Iz vsega tega sledi, da se poljedelstvo obče vendar ne bo tako zelo spremenilo, kakor je bilo misliti prvi trenutek, ko je bila prišla nova poljedelska teorija na dan. Gnojiše bo ostalo še zmiraj zlata jama za kmeta.

Vsled vsega tega, kar smo tu razložili, obstoji vrednost kemije za poljedelstvo večidel v tem, da nam natanko v gotovih številih vé povedati, kar je bilo popred le poverh znano. Poljedelstvo pa zamore le na terdni poti gospodariti čez svoje dela in doseči tisto gotovost in obširnost njenih del, ki nas razveseljuje na mehaniškem in čisto kemiškem polji.

Prepričani smo, da je kemija res izvoljena, hasniti poljedelstvu, posebno ako je združena z vremenoslovjem, z rastlinoslovjem in z umnim gospodarstvom. Tušek.

O cerkvenem petji in orglanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.

(Dalje.)

Prosta igra na orglah zapopada: predigro (praeludium), medigro (interludium) in podigro (postludium) po glavi, organista, to je, brez nó.

Predigra je to, kar se igra, preden pevci ali pevke péti začno; njena naloga je, obujevati pobožne čute v sercih kristjanov, ali pa, kakor je že poprej omenjeno, ljudi spomniti na vižo pesmi, katero bodo peli. Svojo nalogo zamore le nježna, po duhu keršanskem narejena podigra spolniti; polke in druge okrogle ali zvite viže kažejo sicer, da je organistova roka vajena po orglah skakati, al kdo poreče, da je organist, ki take viže igra pri božji službi, omikan, izobražen?! Enaki zdé se mi taki organisti prodajavcem nekdanjim v jeruzalemskem tempeljnu — o, da bi pač še enkrat prišel Go-

spod gonit s korobačem iz svete svoje cerkve take nesnage, kakor jih je nekdanj spodil iz svojega tempeljna, — kolikije pač razloček med sedanjimi nebožnimi orglarji in nesramnimi prodajavci tadajnimi? — Lufft razlaga v časopisu „Jahrbuch für Eltern und Erzieher XI. Jahrgang“ pod naslovom „über das Orgelspiel“ predigro takole: „Mislim si predigro v širjem pomenu nekak vvod (ouverture) spevoigre ali opere, v kterege so najlepše viže cele spévoigre ali opere kakor v harmonično celost vlite.“ Po tej razlagi bi bila tedaj predigra ričet ali iderska hosta najlepših viž maše, polita s tropinami harmoniškimi zvijač in skokov.

Jez pa sem teh misel, da ni hvale vredno delo, ako kaj popolnega, kakor je petje, v pokvarjeni podobi predstavljaš, kar se mora vsak pot zgoditi, kolikorkrat viže sv. maše igraš brez besed. Bolje razlaga predigro, kdor pravi, da je pripravljanje k cerkvenemu pravilu.

Te opravila so različne in spremenjujejo se po cerkvenem času in praznikih. Po tem bo previden organist vedno svoje predigre volil.

Imenitni in organistu važni prazniki so: advent, božič, postni čas, velika noč, binkušti ali duhovo, sveta trojica, sv. rešnje telo in Mariini mesec.

Značaj predigre v teh časih bi utegnil sledeči biti.

1) Advent, čas pripravljanja na prihod Odrešenika. Hrepenjenje po njem in upanje napolnuje takrat serce. Predigre naj bojo polne, krepkih akordov in močnih iger (vendar brez mikstur), semtertje tudi kaka fuga, pa ne prehitra.

2) Božič, čas veselja, hvaležnosti. Začetek, gloria, hozana, in konec polnoglasen z vsemi orglami; če imajo dva ročnika, z veliko flavto. Medigre naj so proste selanke ali pastirske viže (pastorale) in naj posnemajo melodije, ktere pastirji na pišalke iz bičja, rogov ali tudi na pišalko iz drevesne skorje izdolbljeno igrajo — kar je pri nas neznan, v tiroljskih in švajcarskih gorah pa se vedno čuje.

3) Post, čas pokore in zalovanja. Vse olepševanje naj se iz prediger izpušča in noben glasen register naj se ne odpre. Čveteroglasna složba z enojnim pedalom, ki se večidel v troglasji (čistem akordu) in počasno ziblje, je tukaj na svojem mestu. Veliki teden naj le mehki, mili glasovi šeptajo (Molltonart), dokler popoluoma ne omolknejo. Mesto responsorij med psalmi nekteri organisti igrajo kadence in verseto (to je, kratke viže od 8, 12 taktov).

4) Velika noč, čas aleluje, slave in radovanja. Zdaj je čas, da organist vse svoje moči in umetnosti pokaže. Izverstni sostavljeni spevi (fuge) in umetne složbe naj se igrajo. Kteri organist, ki se kolikaj šteje, ne pozna kako izverstno fago F e c h t e r - j e v o, P r e y e r - j e v o, A l b r e c h t s b e r g e r - j e v o i. d. v. o pesmih „Christus ist erstanden, Alleluja“, in „ite missa est, alleluja!“

5) Duhovo ali binkušti, god svetega duha. Polne, krepke in navdušene in harmonijske spremene v ravnih taktih se temu godu prilikujejo.

6) V prazniku sv. trojice in sv. rešnjega telesa se poje, kakor o binkuštih.

7) Mariini mesec, proste, ginljive, serčne viže z ravno tako prostim spremljevanjem. Glasnih registrov ta čas ni odpirati, tudi ne smejo viže na poskok biti. (Dal. sl.)

Pomenki ljubljanskega zgodovinskega društva v zboru mesca junija.

Najpoprej je v današnjem zboru, kterege so Njih eksc. gosp. deželni poglavar s svojo nazočnostjo poslavlili, podpisani društveni tajnik pokazal nektere izmed obilnih darov, ktere je društvo poslednji čas prejelo, namreč podobo ženske glave, katero je izrisal grof Franc Staller in jo je komandant ljublj. grada gosp. Giberti društvu podaril, — uro (darovano od gosp. Franca Eggerja) tiste podobe, kakor so jih izperva na Nemškem delali in jih „Nürnbergers Ei“ (po naše „čbula“) imenovali, — pozlačeno svetinjo

človek, ki okoli takega drevja gré, nos zatisniti mora, tak smrad je. — Drugi jim dajo jamo skopati, čbelice noter zmečejo in s perstjo pokrijejo, da smrad ne vstane. Ti so sicer nevedneži, pa vendar pošteni. Spet drugi so, in teh je menda narveč, ki vse čbelice v med pobašejo, misleči, da narveč jim bojo v medu zalegle, in res je tako. — Skušnja pa uči, da imajo mertve čbelice veliko gnojno moč v sebi. Sej jih po travnikih, po deteliščih ali po njivah z ozimino obsejanih, da le tako gosto prideje na zemljo kakor oves sejemo, k večjemu enmalo gostejše, in rastlo bo, da bo veselje. In kako velik prostor bi si veliki čbelarji s tem pognojiti mogli, ki jih toliko požveplajo, ako bi vse čbelice v gnoj obrnili. Naj bi „Novice“ čbelarjem to prav gorko na serce položile in jih prav po domače podučile, zraven pa tudi medarje opomnile, da bi med medom in smradljivimi zapljunki potrebni razloček delali, in tako bo, kar je dosihmal marsikteremu priložnost k golufii dalo, naši materi zemlji velik dobiček donášalo. J. K—č.

O cerkvenem petji in orgljanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.
(Konec.)

Medigra (interludium) je samo tam na svojem mestu, kjer vsa množica ali soseska v cerkvi poje, in služi, da se prestavki (pavze) spolnijo, pevci oddahnejo in na sledečo pesem pripravijo. Medigra naj je kolikor mogoče tudi besedam prilična, in kakor berv iz ene v drugo melodijo naj bo. To se naredi, ako se kaka dva akorda spremenita ali z obema rokama gori in doli igra, ne pa, kakor sem že večkrat slišal, po vsem manualu ropotá.

Poigra (postludium) je zadnja igra ali igra na koncu svečanosti. Na zadnje se smé že kaj bolj umetnega igrati. Neumno se mi zdi, ker nekteri mislijo, da nazadnje se morajo sami marši ali poskočnice igrati, kakor da bi mogel kmete še le zbuditi, da začno štokljati in gredé iz cerkve eden družega suvati. Kar sem govoril o predigri, ima tudi tukaj veljavo.

Zvesti voditelji v teh rečeh so: Krenn Fr. „Anleitung zum Orgelspielen“. Wien bei Glöggel 45 kr., — Drechsler J. „Kleine Orgelschule“. Wien bei Haslinger 1 fl., — Zöllner „Kleine Orgelschule“. Wien bei Glöggel 1 fl. 30 kr., — Wälder G. „Kleine theoretisch-praktische Orgelschule“. Augsburg bei Böhm 3 fl. 36 kr., — Rieder A. „Anleit. zum Präludiren“. Wien bei Spina 1 fl. 15 kr., — Rieder Amb. „Anleit. zum Figuriren“, Wien bei Spina 1 fl. 30 kr.

Najvažniši del muzikalni službe božje je petje. Petje daje še le prav za prav vsi godbi in vsem melodijam značaj molitve, ono je, ktero povzdiguje svete čutila človeške v nebo. Ako pa petje hoče zadostiti tej nalogi, ne smé biti neprijeten krik in tudi ne posnemanje in ponavljanje nespodobnih ponočnaških viž, temuč petje cerkveno mora biti prosto in zložno in v resnici mora se čutiti, kar se prepeva, ker le tako je mogoče, da v serce sega, če iz pobožnega serca izvira.

Razdelujem jaz petje: v občinsko petje, v petje v šoli, in v figuralno petje.

Za cerkev je občinsko petje najpripravnije ter zaslужuje od organistov z največjo ljubeznijo gojeno biti. Namesto da bi razlagali, kako ustanoviti dobro občinsko petje, naj povem prigodbo iz svojega življenja, ktere se še zdaj s serčno radostjo spominjam. Popotovaje po Marskem pridši v tiste kraje, ktere prijatli naravnih lepot zovejo „raj marski“, počivam na neki senožeti, kjer je bil na sredi hribček in na njem klop. Popraševaje ljudi, kaj to pomeni, mi odgovoré, da je to pevska senožet, na kateri gosp. fajmošter vsako saboto svoje farmane učé pesmi, ki so se jih namenili nedeljo peti. Bila je ravno sabota, in zato sklenem počakati tega nenavadnega učila. V tem zaspim pod košato lipo zraven senožeti; ko se prebudim, je že vse gomelelo, mlado in staro, možko in žensko bilo je skupaj, čakaje faj-

moštra, veselo in spodobno se razgovarovaje. Ko so gospod prišli, so jih vsi s serčnim „dobri večer pane farař“. pozdravljali in kmalo se je čula pod vodstvom častitljivega starčka prosta, ganljiva marska pesem. Ni bilo dolgo, razlegali so se glasovi močnega zbora v bližnjem gojzdu in v stoternem jeku odmevala je bližnja gora pobožne glasove.

Prevzelo me je tako, da zastonj iščem besed, svoje čutila popisati; rečem le, da me v Beču nikdar niso najkrasneji in najumniši spevi tako ganili, kakor ta.

Naj zadostuje ta pripovedba mojim domorodcom, da bi tudi kaj tacega poskusili.

Petje v šoli je na več strani hvale vredno. Pervič je temelj dobrega občinskega petja in mladini je koristen in v nedolžno zabavo. Napačno je, kar nekteri terdijo, da škoduje mladim persim. Zdravniki vseh narodov zagotovljajo, da ni le neškodljivo otroke peti vaditi, temuč da je zdravo in koristno mladim pljučam, toda zmerno mora biti petje.

Kako pa se mora učiti, da se to doseže?

Akoravno je že mnogokrat ustmeno in pismeno to vprašanje zmatrano bilo, mu vendar še popolnoma nikdar niso repa zavili. Nekteri hočejo samo po sluhu, nekteri po znamenjih, ki so jih sami znašli in spet nekteri hočejo po obćih muzikalnih pravilih učiti. Učenje po sluhu ima marsikaj dobrega, mnogo več pa slabega. Kar zadeva dobroto je, da ni treba toliko priprav; — učenik dobrega glasu, gosli itd. zadostujejo. Ali kakšen je uspeh tacega učenja? Pri petji brez dvombe dober, ker se otroci, kar je novega, radi poprimajo. Ščasoma omaga naj iskrenši otrok in le po sili še kroži. Dva- ali triletnega truda pridlek je, da znajo otroci 10 ali 20, in če gré prav po sreči 30 pesem iz glave kakor kós. To učilo bilo je dozdej posestvo ptičarjev — pustimo jim veselje neprikratenega posestva! Komur je pa to učilo le všeč, naj si kupi: „Zwölf Lieder für Schule und Haus vom Schullehrer Jos. Niklitschek. Wien bei A. Dorfmeister.“

Drugi način, učiti otroke po znamenjih iznajdenih ali po tako zvanih „številkah“ (Ziffernoten), se mora že zato zavreči, ker ravno toliko časa potrebuje, kakor z navadnimi notami ali pa še več.

Morda je to učilo (Methode) marsikomu neznan, zato izgled:

3	8	f.	8	8	8	7	8	2	8	2	3	8.
					Hvala	bod'	Go-	spod		Bo-		gu!

Rousseau, Pestalozzi, Klett, Wachsmann in Goosmann so o tej metodi pisali in poslednji trije vaje in zbirke pesem izdelali, katerih več je bilo v Magdeburgu pri Heinrichshofen in v Altoni pri Lehmkuhlu tiskanih. Pri švabskih in švajcarskih kmetih so še te note v navadi.

Tretji način je, učiti peti teoretično in praktično, in po mojih mislih naj bolj priporočati, ker le tako je mogoče, se vprihodnje z dobrimi in zanesljivimi pevci preskerbeti. Paziti se le mora, da teorija ne nosi hlač, kakor je pri mnogih izverstnih mojstrih navada, katerih naloga je, v kratkem svoje učence kaj naučiti, jim pa razlagajo vse, kar razumeti še že izurjenim v muziki težo dela, in na to vižo se hočejo skazovati pred nevednimi, kakšni mojstri da so!! Da ni vse eno, ali ima učitelj pred sabo otroke ali bolj odraslene, ni treba razlagovati, da se otrokom linije uspodobijo s petémi persti itd.

Nektere razjasnila po tej metodi učiti, se nahajajo v spisu „Cäcilia“, ki bo od mene vredovan in ktere ga bo vsak mesec en zvezek na svitlo prišel (pervi zvezek je izšel 15. avgusta).

Tako zvano „šolo za petje“ v slovenskem jeziku in duhu izdati, bo še le mogoče, ko bo dovelj tvarine skupaj — dovelj pesem in viž resnično slovenskih. Zato prosim vse prav prijazno, kateri imajo kaj takih pesem in viž, naj mi jih blagovoljno pošiljajo, da doveršim delo, s katerim se že več ko pol tretje leto ubijam.